

JAV LIETUVIO LEONARDO ŠIMUČIO PARLAMENTINĖS VEIKLOS BRUOŽAI 1926–1927 METAIS

PROF. DR. JUOZAS SKIRIUS

*Vilniaus pedagoginis universitetas
Vilniaus Pedagogical University
T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius
El. paštas skiriusj@vpu.lt*

Santrauka

Lietuvos pirmosios respublikos laikotarpiu parlamentinėje veikloje žinomi du Amerikos lietuvių atstovai – Julius Kaupas ir Leonardas Šimutis. Jų išrinkimą (įtraukimą į sąrašą) reikia vertinti kaip Lietuvos valdžios ir politinių partijų nuolaidą išeivijai už suteiktą visokeriopą paramą kuriant Lietuvos valstybinumą. Tačiau dar mums nėra žinoma išeivijos atstovų veikla Seime, ryšiai su užsienio lietuviais, todėl straipsnyje bandoma išsamiau aptarti vieno jų – žinomo ir įtakingo JAV lietuvių katalikų veikėjo L. Šimučio kelią į Lietuvos parlamentą ir politinį darbą.

Reikšminiai žodžiai: Leonardas Šimutis; Seimo posėdžiai; perversmas; JAV lietuviai; katalikai; Krikščionių demokratų partija; Amerikos lietuvių Romos katalikų federacija.

Įvadas

XX a. trečiojo dešimtmečio Lietuvos parlamentinėje veikloje darbavosi du Amerikos lietuvių atstovai – Julius Kaupas¹ ir Leonardas Šimutis². Abu jie atstovavo išeivijos katalikiškajam sparnui ir priklausė Lietuvos krikščionių demokratų blokui. Būtina pabrėžti Lietuvos ir JAV lietuvių katalikų glaudaus bendradarbiavimo, kurio neturėjo kitos pakraipos politiniai judėjimai, faktą. Todėl nieko nuostabaus, kad po Antrojo pasaulinio karo iš Vokietijos į JAV atvykę lietuviai, katalikiškos pakraipos dipukai (DP) lengvai įsiliejo į JAV lietuvių katalikiškas organizacijas, skaitė jų spaudą.

Lietuvių historiografijoje šis parlamentinis fenomenas nėra išsamiau aprašytas, išskyrus paminėtą nuorodoje enciklopedinio pobūdžio Lietuvos seimų biografinį žodyną. Straipsnyje bus aptariama L. Šimučio (1892–1975 m.) kandidatūros į Lietuvos III Seimą pasirinkimo aplinkybės, jo pozicijos Seime, tolimesnis likimas po 1926 m. gruodžio 17 d. karinio perversmo.

L. Šimutis JAV lietuvių visuomenėje XX a. užima išskirtinę vietą. 1913 metais atvykęs į JAV, jis iš karto įsijungė į išeivijos veiklą: kūrė Vychių organizaciją; redagavo katalikiškus periodinius leidinius *Iytis*, *Katalikas*, *Garsas* ir *Draugas*; buvo svarbiausių JAV lietuvių katalikiškų organizacijų vienas iš vadovų; 1940–1965 metais vadovavo įtakingai JAV lietuvių politinei organizacijai – *Amerikos lietuvių tarybai*; buvo pripažintas visų pagrindinių JAV lietuvių srovių autoritetu³.

Straipsnio parengimo bazė – archyviniai dokumentai, sukaupti *L. Šimučio fonde* Litanistikos studijų ir tyrimo centro Čikagoje priežiūroje esančiame Pasaulio lietuvių archyve (toliau – LTSC PLA). Minėtas fondas – tai paties L. Šimučio sukaupta įvairiausia medžiaga, apimanti nuo asmeninio pobūdžio iki JAV lietuvių katalikų organizacijų, Amerikos lietuvių tarybos ir įvairių išeivijos kongresų dokumentų. Svarbią šaltinių vietą užima Lietuvos Seimo posėdžių stenogramos, Lietuvos ir JAV lietuvių spauda. Trumpuose biografiniuose straipsniuose ar jo autobiografijose visuomet pažymimas Lietuvos III Seimo nario faktas – tai rodo, kad darbas Seime buvo svarbus įvykis jo gyvenime.

¹ Gaigalaitė, A. Kaupas Julius (1920 05 15–1922 11 13). *Lietuvos Steigiamojo Seimo (1920–1922 metų) narių biografinis žodynas*. Vilnius: VPU leidykla, 2006, p. 186 (Didysis Lietuvos parlamentarų biografinis žodynas, t. 2) (ISBN 978-9955-20-146-5).

² Tamošaitis, M. Šimutis Leonardas – III Seimo narys (1926 06 02–1927 04 12). *Lietuvos Respublikos I (1922–1923), II (1923–1926), III (1926–1927), IV (1936–1940) narių biografinis žodynas*. Sud. A. Ragauskas, M. Tamošaitis, Vilnius: VPU leidykla, 2007. - 847 p. (Didysis Lietuvos parlamentarų žodynas, t. 3) (ISBN 978-9955-20-146-5).

³ Skirius, J. Iškili lietuvių išeivijos asmenybė. *Mokslas ir gyvenimas*. 2002, Nr. 11, p. 30–31.

Pasirengimas kelionei į Lietuvą, darbui Seime

Kaip galima spręsti iš L. Šimučio veiklos, kūrybos ir išlikusių dokumentų, jis nemanė visam gyvenimui likti Amerikoje. Pasitaikius palankiai progai planavo su šeima persikelti gyventi į Lietuvą. L. Šimutis norėjo savo profesinius žiniasklaidininko, kultūros veikėjo ir visuomenininko sugebėjimus pritaikyti kryptingai ir naudingai Lietuvos valstybėje. Tokia galimybė atsirado, kai Lietuvoje buvo pradėta rengtis rinkimams į III Seimą.

L. Šimutį gerai pažinojo *Lietuvos krikščionių demokratų partijos* (toliau – LKDP) Lietuvoje vadovybė ir nariai. Už savo veiklą *Tautos fonde* ir JAV lietuvių katalikiškose organizacijose jis 1922 m. gruodžio 16 d. buvo apdovanotas *Lietuvių krikščionių demokratų partijos Centro komiteto* diplomu ir jam buvo suteiktas LKDP garbės rėmėjo titulas. Diplome pažymėta, kad LKDP CK, „turėdamas omenyje Tamstos uolų rėmimą ir platinimą Lietuvių Krikščionių Demokratų ideologijos Amerikos lietuvių katalikų tarpe ir gausingas aukas, teikiamas minėtai partijai, kurių dėka Centro Komitetas sėkmingiau gali grįžti Lietuvos Respublikos gyvenimą krikščionybės ir demokratybės pagrindais“⁴. Diplomą pasirašė to meto LKDP CK pirmininkas kunigas Mykolas Krupavičius, sekretorius dr. Leonas Bistras ir CK nariai. Būtinai reikia pabrėžti, kad iš nepriklausomos Lietuvos partijų labiausiai integruoti su JAV lietuviams buvo LKDP. JAV lietuvių katalikų organizacijos palaikė glaudžius ryšius su broliškomis organizacijomis Lietuvoje. Tam įtakos turėjo ir nuolatinis kunigų iš Lietuvos atvykimas pas-toraciniam darbui Amerikoje. Be to, *Amerikos lietuvių Romos katalikų federacija* (toliau – ALRKF) prieš rinkimus paremdavo LKDP pinigais. Pavyzdžiui, prieš 1926 metų rinkimus į Seimą į JAV atvyko būsimas Seimo narys kunigas Juozas Dagilis, kuris surinko aukų LKDP blokui pasirengti rinkimams – 6 039 dol. ir 16 ct.⁵ Todėl nekuo nuostabaus, kad LKDP rinkimuose į Seimą įtraukė į savo sąrašus ir atstovą iš JAV, tiesa, pageidaujant ALRK federacijai⁶.

Tai, kad pasirinktas L. Šimutis, reikia manyti, yra ir buvusio garsaus JAV lietuvių veikėjo kunigo Fabijono Kemėšio nuopelnas, turėjusio didelį autoritetą ne tik ALRKF, bet ir Lietuvoje. Jis 1924 m. liepos mėnesio pradžioje iš JAV išvyko į Tėvynę, su kuria jau siejo tolimesnį gyvenimą. Kelionės metu parašytame laiške L. Šimučiuui netiesiogiai užsimena ir apie jo ateities veiklą, susietą su Lietuvos reikalais⁷.

⁴ Diplomas. *Lituanistikos tyrimo ir studijų centro Pasaulio lietuvių archyvo L. Šimučio fondas* (toliau – LTSC PLA LŠF). Dežė – Lietuvos vyčiai Amerikoje (dokumentai nesutvarkyti).

⁵ Am. Lietuvių R. K. Federacijos XVI kongreso, įvykusio 1926 m. rugpjūčio 24, 25 ir 26 d. Waterbury, Conn. Protokolas. *LTSC PLA LŠF*. Dežė – ALRKF referatai ir protokolai, 1906–1959 metai, b. – 1926 m. ALRKF XVI kongreso protokolo knygelė, p. 18.

⁶ *Ten pat*, p. 18–19.

⁷ 1924 m. liepos 13 d. F. Kemėšio laiškas L. Šimučiuui į Brukliną. *LTSC PLA LŠF*. D. – Seni laišakai ir fotonuotraukos, b. – Seni laišakai, lapai nenumeruoti.

F. Kemėšiu L. Šimutis atrodė tas asmuo, kuris galės atstovauti išeivijos interesams Lietuvoje. Todėl nieko nuostabaus, kad 1925 m. lapkričio 3 d. LKDP CK posėdyje nutarta kelti L. Šimutį savo kandidatui į Seimą. Apie tai laišku ALRKF sekretoriatui pranešė LKDP CK pirmininkas kunigas A. Šmulskštys ir jis paprašė apie tai Leonardą informuoti⁸. Tuo metu L. Šimutis ėjo ALRKF antrojo vicepirmininko pareigas ir buvo katalikų savaitraščio *Garsas* Bostone redaktorius. Tiesa, ieškant ir aptariant kandidatą į Lietuvos Seimą, Lietuvos katalikams L. Šimutį rekomendavo ALRKF.

1926 m. balandžio 9 d. ALRKF Bostono skyrius surengė L. Šimučiu atsisveikinimo vakarą su plačia kultūrine programa, o Bruklino lietuvių visuomenė balandžio 27 d. surengė Šimučių šeimai išleistuvių į Lietuvą vakarienę, kurios metu įteikė atminimo dovanėlę ir piniginę 50 dolerių dovaną⁹. Keturių žmonių šeima išsiruošė į Lietuvą¹⁰. Leonardas kelionės metu taip pat vadovavo ALRKF surengtai 50 JAV lietuvių ekskursijai į Tėvynę – pirmą kartą tiesioginiu maršrutu iš Niujorko į Klaipėdą.

1926 m. gegužės 10 d. ryte *Baltic-America* linijos garlaivis *Lituanika* iplaukė į Klaipėdos uostą. Ekskursija buvo labai iškilmingai sutikta vietinės valdžios atstovų ir visuomenės. JAV lietuviai Klaipėdos kavinėse prie paminklo žuvusiems už Klaipėdos krašto laisvę ir Kaune padėjo vainikus, L. Šimutis pasakė jaudinančias kalbas¹¹. Jis visur kalbėjo ir sveikino JAV lietuvių ir ypač ALRKF vardu. Pats Leonardas atkreipė dėmesį, kad tai Lietuvos žmonėms darė gerą įspūdį, nes iš išeivių iki šiol to dar niekas nedarė. Rašydamas į JAV, paneigė skleidžiamus Amerikoje gandus, kad Lietuva esą nedėkinga amerikiečiams už tai, ką jie savo kraštui yra davę. Tiesa, Leonardas pažymėjo, jog Lietuvos valdžia yra labai užimta ir negalėjo daugiau skirti dėmesio išeivijai¹².

Darbo III Seime pradžia

Leonardas buvo išrinktas į Seimą gegužės mėnesį IV (Telšių) rinkimų apygardoje kaip LKDP narys pagal partinį sąrašą. Rinkimai vyko gegužės 8–10 dienomis. Atvykęs į Lietuvą L. Šimutis tuojau sužinojo, kad jis jau yra išrinktas. Oficialiai pareigas pradėjo eiti birželio 2 d. Seime įėjo į krikščionių demokratų bloką ir nuo birželio 9 d.

⁸ 1925 m. lapkričio 7 d. LKDP CK pirmininko kun. A. Šmulskščiui laiškas ALRKF sekretoriatui. *LTSC PLA LŠF*. D. – Own files (2), b. – Dokumentai originalai, lapai nenumeruoti.

⁹ P. Šimučio atsisveikinimas (iškarpa iš laikraščio „Darbininkas“). *LTSC PLA LŠF*. D. – Nr. 3, b. – Įvairios iškarpos iš laikraščių, lapai nenumeruoti; 1926 m. balandžio 27 d. išleistuvių Komiteto laiško L. Šimučiu nuorašas. *LTSC PLA LŠF*. D. – Own files (2), b. – 1926 m. korespondencija, lapai nenumeruoti.

¹⁰ Tuo metu Šimučių šeimoje augo vyriausias sūnus Leonardas Juozapas, gimęs 1920 m. gegužės 29 d.; sūnus Jonas, gimęs 1922 m. rugpjūčio 9 d., kurio krikštų tėvų buvo geras šeimos bičiulis – Valdemaras Čarneckis, Lietuvos pasiuntinys JAV (1921–1923 metais), krikdėmų veikėjas.

¹¹ Širdingas Amerikos lietuvių ekskursijos priėmimas Klaipėdoje. *Klaipėdos žinios*. 1926, gegužės 12, p. 1.

¹² Am. Lietuvių R. K. Federacijos XVI kongreso, įvykusio 1926 m. rugpjūčio 24, 25 ir 26 d. Waterbury, Conn. Protokolas. *LTSC PLA LŠF*. Dežė – ALRKF referatai ir protokolai 1906–1959 metai, b. – 1926 m. ALRKF XVI kongreso protokolo knygelė, p. 12–13.

priklausė *Žemės ir miškų ūkio komisijai*, darbavosi *Darbo ir socialinės apsaugos komisijos* pirmininko pavaduotoju¹³. Padirbęs Seime pusantro mėnesio L. Šimutis susidarė įspūdį, jog katalikai, kurie dabar yra opozicijoje, o iš tikrųjų „ir dabar tebėr pozicijoje, nes rimtai gina tautos ir valstybės reikalus, o dabartinis dauguma, susidedanti iš socialistų, žydų lenkų ir vokiečių, iš pamatų griauja naudingus Lietuvai įstatymus. Katalikų frakcija aktyviai seka Seimo ir Vyriausybės darbus ir kelia savo rimtą balsą, jei tuose jų darbuose pasireiškia kenksmingų Bažnyčiai ir Valstybei darbų“¹⁴. Leonardas prie „daugumos“ nepriskiria valstiečių liaudininkų, kurių frakcija Seime buvo didžiausia – turėjo 22 narius. Tai iš dalies galėtų paaiškinti jo laiškas, rašytas 1969 metais J. Šmulksčiui. Laiške labai šiltai atsiliepiama apie valstiečių liaudininkų lyderį Mykolą Sleževičių, kaip apie vieną iškiliausių Lietuvos politikų. L. Šimutis labai vertino jo poziciją po 1926 metų perversmo, pavadindamas jį „tauriu patriotu ir valstybininku, išlaikiusiu lygsvarą, nesiėmusiu jokių priemonių, kad pakenktų suverenumui valstybės ir jos saugumui, neišžadant savo politinių įsitikinimų“¹⁵.

Suprantama, kad Leonardas buvo pasiūstas į Seimą rūpintis ne tik Lietuvos, bet ir JAV lietuvių reikalais. Jis tik laukė patogesnio momento paruošti ir pateikti svarstymui įstatymą, kuris leistų lietuviams JAV piliečiams be kliūčių įsigyti nuosavybę Lietuvoje¹⁶. Be to, jo talka išėivijai tuo neapsiribojo. Po perversmo, 1927 metų pradžioje, buvo įkūręs konsultacinį biurą užsienio lietuviams Kaune (Ožėskienės g. 3), LKDP būstinėje. Mėgino teikti informaciją apie parduodamą nejudamą turtą Lietuvoje. Jam išvykus į JAV, biuras nustojo gyvuoti.

Parlamentinė L. Šimučio veikla buvo gana aktyvi, labiau jis pasireiškė teikdamas kartu su frakcijos nariais interpeliacijas ir paklausimus, dalyvaudamas diskusijose svarstant įstatymus¹⁷. Tokia išvada daroma naujausiuose istorikų tyrinėjimuose. Bet jis pats prisiminimuose apie darbą Seime rašė: „Buvau naujokas. Užtat akylai teko stebėti visą Lietuvos politinio, ekonominio, socialinio ir kultūrinio gyvenimo eigą ir ją atsi-dėjus studijuoti. Juo labiau reikėjo sekti Seimo darbus ir susipažinti su jo tvarka ir visu

¹³ Tamošaitis, M. Leonardas Šimutis, III Seimo narys (1926 06 02 – 1927 04 12). *Lietuvos Respublikos seimų: I (1922–1923), II (1923–1926), III (1926–1927), IV (1936–1940) narių biografinis žodynas*. Vilnius, 2007, p. 507.

¹⁴ Am. Lietuvių R. K. Federacijos XVI kongreso, įvykusio 1926 m. rugpjūčio 24, 25 ir 26 d. Waterbury, Conn. Protokolas. *LTSC PLA LŠF*. Dežė – ALRKF referatai ir protokolai 1906–1959 metai, b. – 1926 m. ALRKF XVI kongreso protokolo knygelė, p. 13.

¹⁵ 1969 m. spalio 27 d. L. Šimučio laiško p. Šmulksčiui nuorašas. *LTSC PLA LŠF*. D. – [vairūs laišakai (pagal abėcėlę) A–K, L–Ž, b. – „Š“, lapai nenumeruoti.

¹⁶ Am. Lietuvių R. K. Federacijos XVI kongreso, įvykusio 1926 m. rugpjūčio 24, 25 ir 26 d. Waterbury, Conn. Protokolas. *LTSC PLA LŠF*. Dežė – ALRKF referatai ir protokolai 1906–1959 metai, b. – 1926 m. ALRKF XVI kongreso protokolo knygelė, p. 13.

¹⁷ Tamošaitis, M. Leonardas Šimutis, III Seimo narys (1926 06 02 – 1927 04 12). *Lietuvos Respublikos seimų: I (1922–1923), II (1923–1926), III (1926–1927), IV (1936–1940) narių biografinis žodynas*. Vilnius, 2007, p. 508.

atstovų (jų buvo 75) kolektyvu¹⁸. Iš šios citatos jau galima spręsti, kad naujasis Seimo narys iš JAV labiau buvo linkęs stebėti, pritari savo frakcijai nei aktyviai dalyvauti diskusijose. Tačiau yra galimybė išsamiau pasišalvę po Seimo darbo dokumentus ir pasekti atskirų žmonių veiklą. Šiame darbe bus aptarti tik tie svarstomi Seime klausimai ir interpeliacijos, po kuriais pasirašė ar dalyvavo diskusijose L. Šimutis. Taigi viena pirmųjų interpeliacijų, t. y. užklausa, kurį pasirašė JAV lietuvis – 1926 m. liepos 12 d. krikdemų parengtas dokumentas *Seimo Prezidiumui. Ponui Ministeriui Pirmininkui interpeliacija valdininkų liuosavimo reikalui*¹⁹. Dokumento esmė – kritika naujai Vyriausybei, kurios ministrai šalina iš pareigų kai kuriuos valdininkus ir į jų vietą skiria savus žmones, remdamiesi religiniu ir politiniu įsitikinimo principu. Interpeliaciją pasirašiusieji pažymėjo, kad „tokia politika nėra naujas kelias tautai į geresnę ateitį išvesti, kaip to nori Vyriausybės deklaracija, tik griovimas jau esančio piliečių pasitikėjimo valstybe ir žemina demokratijos idėją žmonių akyse: piliečiai suskirstomi į sūnus ir postinius... Demoralizuojant valdininkus šitokia politika griunamas tas pamatas, kuriuo laikosi valstybės aparatas“²⁰. Ant atspausdinto dokumento fiksuojamos tokios pasirašiusių pavardės – M. Krupavičius, P. Karvelis, L. Bistras, J. Dagilis, S. Ladygienė. E. Turauskas, J. Steponavičius, J. Masiliūnas. O L. Šimučio pavardė įrašyta paskutinė pieštuku²¹. Matyt, jis vėliau prisijungė prie pasirašiusiųjų. Be to, tarp pasirašiusių nėra krikdemų frakcijos narių A. Endziulaičio, M. Galdkienės, E. Gvildienės, A. Šmulksčio ir Z. Starkaus pavardžių. Tiesa, kaip rodo Seimų dokumentai, ne visuomet ir nebūtinai reikėdavo visiems frakcijos (bet kurios) nariams pasirašyti po teikiamomis interpeliacijomis ar kitokiais dokumentais. Galėjo tuo metu kas nors būti išvykęs, galėjo skirtis nuomonės ir frakcijos viduje.

Liepos 20 d. 23-iajame posėdyje krikdemai įteikė dar vieną interpeliaciją *Ponui Ministeriui Pirmininkui dėl dalyvavimo Seimo atstovų užtraukiant užsienio paskolą*, kurią su kitais pasirašė ir L. Šimutis²². Krikdemų frakcijai kėlė abejonių premjero ryšiai su *Foundation Co.*, kuri siūlėsi suteikti paskolą Lietuvai. Juk M. Sleževičius prieš III Seimą buvo minėtos firmos teisinis konsultantas. Kaip pažymėta interpeliacijoje, ir dabar Lietuvos Vyriausybė bando ieškoti paskolų užsienyje ir jau turi pasiūlymų, tarp kurių gali būti ir iš *Foundation Co.*²³ Frakcija išvelgė tokios paskolos abejotiną naudingumą Lietuvos valstybei. M. Sleževičiaus Vyriausybei taip ir nepavyko gauti paskolų užsienyje.

Rugsėjo 24 d. prasidėjo Seimo antroji sesija. Spalio 1 d. krikdemų frakcija pateikė

¹⁸ Šimutis, L. Darbo ir kovos ryšiai su prel. M. Krupavičiumi. Prel. M. Krupavičiui š. m. spalio 1 sueina 85 metai. *Darbininkas*. 1970, rugsėjo 29.

¹⁹ Seimo Prezidiumui. Ponui Ministeriui Pirmininkui interpeliacija valdininkų liuosavimo reikalui. Kaunas, 1926 m. liepos 12 d. *LTSC PLA LŠF*. D. – Own files (2), b. – Seimo diskusijų protokolas, lapai nenumeruoti.

²⁰ *Ten pat.*

²¹ *Ten pat.*

²² *III Seimo stenogramos*. I sesija, posėdis, 1926 m. liepos 20 d., p. 17.

²³ *Ten pat.*

dar vieną *Ministeriui Pirmininkui interpelaciją dėl Vidaus reikalų Ministerio veiksmų*, parengtą ir pasirašytą rugsėjo 28 d.²⁴ Ji buvo taikoma ministrui Vladui Poželai. Interpeliacijoje buvo rašoma apie streikus ir akcentuojama iškilusi komunizmo grėsmė Lietuvai. Seimas pripažino, kad interpelaciją reikia skubiai svarstyti ir tam buvo skirti net keturi posėdžiai. Šiuo klausimu jau yra gana plačiai rašyta²⁵. Spalio 29 d. krikdemai parengė interpelaciją premjerui dėl finansų ministro Albino Rimkos bandymo klaidinti Seimo narius apie finansinę valstybės padėtį, lyginant situaciją iki 1926 m. birželio 16 d. Interpeliacijoje pažymėta, jog „perstatymas mūsų ūkio pajėgų blogesnėje švietimo, negu ištiktųjų yra, kaip tai buvo... iš pusės p. Rimkos dėl Valstybės Izdo stovio, griaua pasitikėjimą mūsų valstybe užsieniuose ir viduje, kenkia mūsų kreditingumui ir bereikalingai įtikina mūsų nepajėgume tuos kaimynus, kurie tykoja mūsų valstybei pakenkti“²⁶. Tačiau balsuojant interpeliacija buvo pripažinta neskubiai ir nukelta į tolimesnę darbotvarkę. Tokio pat likimo susilaukė ir 43-iajame posėdyje pateikta svarstyti interpeliacija *Ponui Ministeriui Pirmininkui dėl Švietimo Ministerio paimtos švietimo srity krypties*. Ją pasirašė ne tik krikdemų frakcija, bet ir tautininkai, keli *Ūkininkų sąjungos* nariai. Kritikos susilaukė ministras V. Čepinskis, kuris pasisakė už tikybos ir tautiškumo pašalinimą iš mokyklų ir leido steigti 60 naujų lenkiškų mokyklų. Interpeliacijoje buvo pažymėta, kad „visa lietuviškoji visuomenė smerkia šį Vyriausybės darbą, nes negali pakęsti, kad valstybės lėšomis būtų steigiamos mokyklos, kurios prisidės ne prie visuomenės švietimo, bet prie jos sulenkinimo ir demoralizavimo“²⁷. Iš krikdemų frakcijos pusės labai aktyviai dalyvaudavo pasisakymuose ir diskusijose kunigas J. Šmulskšys.

L. Šimučio pasisakymai Seime

1926 m. lapkričio 21 d. Kaune, Liaudies namuose, įvyko didelis lietuvių studentų ir mokslievių, daugiau kaip 2 000 žmonių protesto mitingas prieš Lietuvos lenkinimą ir bolševizaciją. Susirinkimui pasibaigus, buvo sutarta vykti į Karo muziejų. Prieš juos valdžia pasiuntė raitąją policiją, kuri jėga išvaikė mitinguojančius, liko nemažai sumuštų ir suimtų²⁸. Lapkričio 23 d. keturios frakcijos parengė interpelaciją premjerui M. Sleževičiui, ir lapkričio 26 d. interpelaciją dėl policijos veiksmų sutinkama svars-

²⁴ *III Seimo stenogramos*. II sesija, 28 posėdis, 1926 m. spalio 1 d., p. 14–15; Kr. Dem. Frakcijos interpeliacija dėl neteisėtų Vid. R. M-rio žygių. *Rytas*. 1926, spalio 1, p. 3.

²⁵ Dr. Viliamas, VI. Lietuvos seimai ir jų grupinė diferenciacija. *Tėvynės sargas*. 1957, Nr. 1, p. 49–51.

²⁶ *III Seimo stenogramos*. II sesija, 38 posėdis, 1926 m. spalio 3 d., p. 10–12.

²⁷ *III Seimo stenogramos*. II sesija, 43 posėdis, 1926 m. lapkričio 16 d., p. 15–16; Dr. Viliamas, VI. Lietuvos seimai ir jų grupinė diferenciacija. *Tėvynės sargas*. 1957, Nr. 1, p. 54.

²⁸ Naujas didžiausias moralinis Vyriaus. bankrotas! *Rytas*. 1926, lapkričio 22, p. 1; Negirdėtai barbariškas policijos pasielgimas Kaune su beginkliais ir niekuo nekaltais studentais. *Rytas*. 1926, lapkričio 23, p. 2–3.

tyti pirmuoju darbų Seime tvarkos punktu. Tik gruodžio 3 d. posėdyje po ligos grįžęs M. Sleževičius atsako į klausimus apie lapkričio 21 d. įvykius. Atsakymas trumpas ir formalus. Įvyko ilgos diskusijos²⁹. Plačiausiai tuo klausimu pasisako ir L. Šimutis. Jis darė nemažai palyginimų tarp Lietuvos politikos ir Amerikos, norėjo parodyti dabartinės valdžios demokratiškumo trūkumą ir lapkričio 21 d. įvykius lygino su Kražių skerdyinėmis. Anot jo, „pastarasis įvykis turi tik tą skirtumą, kad lietuvis lietuvi, jau nepriklausomoje Lietuvoje nagaikomis mušė ir mušė už reiškiama protestą prieš Lietuvos polonizaciją ir bolševizaciją“, o štai „kitų kraštų vyriausybės proteguoja kiekvieną žygį, kuris veda prie tautybės stiprinimo, iš ko išeina ir valstybės stiprinimas“. Toliau L. Šimutis kalbėjo: „Mūsų jauna ir nedidelė valstybė, kaip tik yra labai reikalinga tautinių idealų stiprinimo ir tas ne tik reikalinga, bet ir būtina. Aš nematau, kad mūsų vyriausybė užmiršo, kad tik tautiniams idealams vedant prieita prie nepriklausomybės, kad tiems tautinių idealų reikalams ištikimi Lietuvos sūnūs nebijo jokio pasaulyje pavojaus (...) jeigu ne tautiniai idealai, neturėtume savo nepriklausomos Lietuvos, nebūtumėm savo spaudos turėję (...) ir jūs čionai nesėdėtumėt ir prie ministerių portfelių nebūtumėt priejė.“ Kalbą užbaigė citata iš valstiečiams liaudininkams palankaus JAV lietuvių laikraščio *Vienybė*: „Socialdemokratų buvimas Lietuvos valdžioje jau pradeda nuostolingai kenkti lietuvių tautos reikalams, nes Švietimo ministeris Čepinskis pradėjo steigti lenkiškų mokyklų, kur tik lenkų agitatoriai jų reikalauja. Kaip išrodytų, jei sakysime Amerikos valdžia imtų steigti valstybės lėšomis mokyklas lietuviams, žydams, lenkams, vokiečiams, italams ir kitiems Amerikoje. Tokią valdžią visi pavadintų mažu mažiausiai durna“³⁰. L. Šimučio aktyvumą galime paaiškinti dar ir tuo, kad JAV lietuviai katalikai neigiamai reaguavo ir į Lietuvos Vyriausybės švietimo politiką. Juos papiktino faktas, kai iš mergaičių progimnazijos *Saulė* Kaune buvo pašalinta direktorė sesuo kazimierietė Margarita, išėivė ir JAV pilietė. Lietuvių Rymo katalikų susivienijimas Amerikoje (toliau – LRKSA) sušaukė 1926 m. lapkričio 10–12 d. *Vykdomojo komiteto* ekstra posėdį Vilkes Bare (Pensilvanijos valstija, JAV), kuriame pareiškė griežtą protestą ir pagrasino, jeigu Lietuvos Vyriausybė „atsisakys išklausti mūsų protesto balso, mes pakviesime savo organizacijas ir visos Amerikos lietuvius katalikus susilaukyti nuo bet kokios paramos Lietuvos vyriausybei“³¹.

Jau minėtame lapkričio 26 d. Seimo posėdyje iškeliama dar ir kita interpeliacija (ją pasirašė LKDP frakcija) – dėl krašto apsaugos ministro J. Papeččio interviu, išspausdinto dienraščio *Lietuva* 210 numeryje: ministras pasirodė esą neleistinai atviras kariniuose dalykuose, pasišovė keisti kariuomenės etatus, kurių nustatymas priklausė

²⁹ Dr. Viliamas, VI. Lietuvos seimai ir jų grupinė diferenciacija. *Tėvynės sargas*. 1957, Nr. 1, p. 57–58.

³⁰ L. Šimučio kalba Seimo 52 posėdyje. *LTSC PLA LŠF*. D. – Own files (2), b. – Seimo diskusijų protokolas, lapai nenumuoti.

³¹ Lietuvos vyriausybės dėmesiu. *Protestas*. *Garsas*. 1926, lapkričio 18, p. 1.

Seimui ir taip pasisavino Seimo kompetenciją. Tas interviu susilaukė nepalankių komentarų³². Tačiau ir ši interpeliacija buvo pripažinta neskubia.

Gruodžio 14 d. Seimo posėdyje krikdemų frakcija įteikė dar vieną interpeliaciją premjerui dėl pulkininko V. Grigaliūno-Glovackio, laikraščio *Tautos valia* redaktoriaus ir pulk. leit. P. Plechavičiaus persekiojimų, kurioje pabrėžta, kad įvardyti asmenys atvirai gina valstybės ir tautos reikalus, pasisako prieš tautai žalingus reiškinius. Interpeliacijoje, kurią pasirašė ir L. Šimutis, klausiama premjero: „1) Ar mano vyriausybė keisti savo griežtai varomą tautiniai nusiteikusios Lietuvos visuomenės persekiojimo politiką; 2) Ar mano vyriausybė atšaukti p. Glovackio kalinimą ir tautinės spaudos persekiojimą ir 3) Kurių priemonių mano tučiuojau imtis vyriausybė, kad apsaugojus valstybės nepriklausomybę nuo grėšiančio bolševikų pavojaus“³³. Balsuojant ir ši interpeliacija pripažinta neskubia.

Gruodžio 16 d. Seimas svarstė Lietuvos Respublikos 1927 metų biudžeto įstatymą, diskusijose kalbėjo ir L. Šimutis.

Perversmas ir tolimesnė L. Šimučio veikla

LKDP dienraštis *Rytas* 1926 m. gruodžio 18 d., tai yra šeštadienio laidos numeryje palyginti neutraliai informavo savo skaitytojus apie įvykius Kaune, nurodydamas, kad „krašto valdžios priešakyje atsistojo Laikin. Karo Valdžios prašymu, paėmęs aukščiausią valdžią, kaip Valstybės Vadas pirmasis Lietuvos Prezidentas p. Antanas Smetona“³⁴. Sekmadienį išleidžiamas neeilinis vieno puslapio *Ryto* spaudinys, įvardytas *Vakaro „Ryto“ telegramos*, kur didelėmis raidėmis užrašyta – „Respublikos prezidentas ANTANAS SMETONA. Visa tautiškoji Lietuva didžiausiu nusiraminiimo jausmu sutinka tą didžią žinią. Naujajam Prezidentui iš visų tautiškujų širdžių VALIO!“³⁵. Informuojama apie A. Smetonos išrinkimą Seimo Pirmininku ir apie išrinkto Valstybės Prezidento A. Smetonos priesaiką, kurią priėmė arkivyskupas metropolitas Juozapas Skvireckas ir kanauninkas Kazimieras Šaulys. Tokia katalikiško dienraščio leidinio pozicija. Gruodžio 23 d. L. Šimutis *Ryto* dienraščio 5-ajame puslapyje paryškintomis raidėmis paskelbė savo ir JAV lietuvių katalikų organizacijų nuoširdžiausius sveikinimus Lietuvos kariuomenei ir patriotiškai nusiteikusiai studentijai, kurių pastangų dėka esą buvo apginta Lietuva nuo grėšiančio pavojaus. Savo sveikinimą užbaigė šūkiu: „Tegyvuoją Lietuvos kariuomenė, studentija ir naujai pastatytoji vyriausybė!“³⁶

³² Krikšč. Demokratų frakcijos interpeliacija ponui Krašto Apsaugos Min. dėl jo viešojo kariškųjų Lietuvos uždavinių dekonspiravimo ir kitų neleistinų ir neteisėtų žygių. *Rytas*. 1926, lapkričio 27, p. 1.

³³ *LTSC PLA LŠF. D.* – Interpeliacijos Seimo prezidiumui, b. 1926 m. interpeliacijos, lapai nenumeruoti.

³⁴ A. Smetona – Valstybės Vadas. *Rytas*. 1926, gruodžio 18, p. 1.

³⁵ *Vakaro „Ryto“ telegramos*. 1926, gruodžio 19, p. 1 (įdomu pastebėti, kad šio leidinuko kaina nurodoma 50 centų, kai eilinio keturių puslapių dienraščio „Rytas“ numerio kaina – 30 centų).

³⁶ *Rytas*. 1926, gruodžio 23, p. 5.

Pasveikinimas iš JAV per L. Šimutį užtruko todėl, jog jam reikėjo susisiekti su AL-RKF veikėjais ir sužinoti jų poziciją perversmo ir naujos Vyriausybės atžvilgiu. Kaip matome, buvo gautas palankus pritarimas. Tokia Lietuvos bei JAV katalikų pozicija perversmo pradžioje turėjo įtakos ir vėlesniam Leonardo nusistatymui, kuris buvo pakankamai nuosaikus Prezidento A. Smetonos valdymui. Palanki JAV katalikų pozicija, kurią atspindi minėtas sveikinimas, dar turėjo būti aiškiau pagrįsta ir paaiškinta Lietuvos visuomenei. 1927 m. sausio 12 d. *Ryto* dienraštyje išspausdinamas Seimo nario L. Šimučio straipsnis *Amerikiečiai ir Lietuvos įvykiai*. Pabrėždamas, kad JAV lietuviai labai reaguoja į įvykius Lietuvoje, nurodo išeivijos susidomėjimo priežastis: ne vienas jų yra daug jėgų paaukojęs Tėvynei ir išeivija buvo sudėjusi milijonus dolerių Lietuvos reikalams. Išeiviją piktino, anot autoriaus, „socialistiškos valdžios vedamoji politika“, įsakymas policijai „mušti tautiškai nusistačiusius studentus“; amerikiečiams „labai skaudu matyti, kad mindžiojama ir žiauriai persekiojama tai, už ką tiek daug lietuvių krauju pralieta, kam jie, Amerikos lietuviai, paskutinį savo sunkiai uždirbtą dolerį aukojo“. Straipsnyje pabrėžta, kad „po gruodžio mėn. 17 d. įvykių amerikiečiai lietuviai katalikai nudžiugo nepaprastu džiaugsmu“, jie renkasi „į sales, į mitingus ir ten reiškia padėką jų Tėvynės išgelbėtojams“³⁷. Be to, straipsnyje Leonardas pasižadėjo dažniau laikraštyje pateikti žinių iš JAV lietuvių gyvenimo. Ir iš tiesų vis daugiau jo straipsnių atsirado *Ryto* laikraštyje, kai L. Šimutis tampa neetatinu laikraščio korespondentu. Kitame straipsnyje jis Lietuvos skaitytojams rašo, kad tarp JAV lietuvių taip pat kilo diskusijos perversmo klausimu, nes išeivija susiskilusi į partines sroves. L. Šimutis aiškiai išskiria „valstybiškai nusistačiusius lietuvius katalikus“ ir socialistus, kurie „iš esmės yra nusistatę prieš Lietuvos nepriklausomybę“. Autorius pabrėžia, kad reikia gerai pažinti išeivijos partijų santykius, o juos pažinus ir pažinus, „kas per vieni socialistai ir artimi jiems santariečiai, kurie ir su komunistais sutaria priešvalstybiniame darbe, nesistebėsime, dėl ko amerikiečių spaudoje tiek daug ginčų ir dėl ko jie nesudaro bendro fronto tautiškam ir valstybiniam darbui“³⁸. Konkrečiau paaiškindamas situaciją tarp JAV lietuvių, jis kaip pavyzdį paėmė 1926 metų vasarą įvykusį *Amerikos lietuvių seimą* Filadelfijoje, pažymėdamas, jog jame dalyvavo tik socialistai ir santariečiai, siekdami „suderinti kovą prieš katalikus, kad visokeriopaipai gelbėtų buvusiai Sleževičiaus vyriausybei“. Kaip akcentavo Leonardas, minėtas seimas sprendė tuos klausimus, kuriuos „Amerikos lietuviai katalikai senai yra išsprendę (...) tai mokyklų steigimas, jaunimo organizavimas, tarybos sudarymas, kova su ištautėjimu“³⁹.

L. Šimutis parašė straipsnių apie JAV lietuviškų mokyklų padėtį, JAV lietuvių labdarinę veiklą statant našlaičių ir senelių prieglaudą, ligonines, rūpinantis pašalpomis. Tuo metu buvo aktualus stipendijų, kurias skirdavo ALRKF, klausimas. L. Šimutis straipsnyje aptarė iškilusią problemą: Lietuvos visuomenei paaiškino, kad stipendijas

³⁷ Šimutis, L. Amerikiečiai ir Lietuvos įvykiai. *Rytas*. 1927, sausio 12, p. 2.

³⁸ Šimutis, L. Amerikos lietuvių partijų santykiai. *Rytas*. 1927, sausio 25, p. 1.

³⁹ Šimutis, L. Kas toji Amerikos lietuvių taryba. *Rytas*. 1927, vasario 7, p. 1.

skirtos su sąlyga, kad vėliau tuos pinigus grąžins gavusieji, kad jais galėtų ir toliau naudotis gabus jaunimas. Tačiau stipendijų fondas nesulaukė iš savo buvusių stipendininkų pinigų grąžinimo ir fondas išseko. Straipsnio autorius, neįvardydamas pavardžių, rašė: „juk ne paslaptis, kad stipendininkų tarpe yra ir profesorių, ir ministerių, ir Seimo atstovų, kurie jau galėtų, jei ne visą paskolą, tai dalimis mokėti“⁴⁰. Jis kvietė buvusius stipendininkus grąžinti buvusią paramą, nes bus galima įtikinti išseivius vėl aukoti šiam reikalui.

1927 m. vasario 23 d. Kaune, Liaudies namuose, įvyko LKDP konferencija, į kurią atvyko 200 skyrių atstovai, premjeras A. Voldemaras, Vyriausybės nariai, gausiai dalyvavo žymūs visuomenės veikėjai. Dalyvavo svečio teisėmis ir Seimo narys L. Šimutis, pasveikinęs susirinkusius JAV lietuvių katalikų organizacijų vardu⁴¹. Konferencijos tikslas – įvertinti krikdemų nuveiktus darbus ir nustatyti tolimesnį veikimo planą⁴². Krikdemai tikėjo, kad tautininkų vadai netrukus įvykdys savo duotą pažadą paskelbti naujus Seimo rinkimus, grąžinti politinį krašto gyvenimą į demokratinės santvarkos vėžes, tačiau šie pažadai nebuvo ištesėti ir LKDP pasitraukė į opoziciją⁴³.

L. Šimutis, nesulaukęs tautininkų ir krikdemų susipriešinimo, su šeima dar kovo 6 d. išvyko į JAV. Išvykti buvo nelengva, nes Leonardas nuolat gaudavo savo draugų ir bendraminčių iš JAV kvietimą sugrįžti, o M. Krupavičius ir LKDP veikėjai girdėti nenorėjo apie galimą jo išvykimą. Tuo tarpu vyskupas Pranciškus Būčys, pas kurį Leonardas kreipėsi patarimo, trumpai atsakė – važiuok, ten daugiau lietuviybės išlaikymui padarysi⁴⁴. Be to, anot poeto Kazio Bradūno, pažinojusio iš arčiau L. Šimutį, jam „demokratinė visuomenė ir demokratinė valstybės santvarka buvo būtinybė kaip žuviai vanduo. Kitokios jis negalėjo pakelti. Todėl išgalėjęs vienos partijos režimui, jis vėl grįžo į Jungtines Amerikos Valstijas“⁴⁵. Tiesos yra, bet tik iš dalies, nes L. Šimutis perversmui pritarė kaip laikinai priemonei.

Šimučių šeimą palydėti susirinko LKDP vadovai L. Bistras ir kunigas J. Šmulskštys, kiti žymesni katalikiškos visuomenės atstovai, Ateitininkų *Kęstučio* korporacija. *Ryto* dienraštyje buvo užsiminta, kad jis „išvyko į Ameriką su šeimyna ilgesniam laikui“⁴⁶. Reikia suprasti, kad gal ne visam – juolab kad Leonardas ir toliau ėjo Seimo nario pareigas. Šeima išvyko prislėgta, nes Palangoje palaidojo naują gimę dukterį⁴⁷.

Kokią reikšmę turėjo L. Šimučiui jo išgyventi 9 mėnesiai Lietuvoje? Reikia manyti, jog K. Pakštas teisingas, taikliai pastebėjęs, kad jam „buvo labai pravartus ir rūtų,

⁴⁰ Šimutis, L. Studentų šelpimas ir amerikiečiai. *Rytas*. 1927, sausio 15, p. 1.

⁴¹ Liet. Krikšč. Dem. Konferencija. *Rytas*. 1927, vasario 24, p. 2.

⁴² *Ten pat*.

⁴³ Maldeikis, P. *Mykolas Krupavičius*. Chicago, 1975, p. 206–207.

⁴⁴ Dr. Juška, A. Prie dvigubo slenkščio. *Draugas*. 1952, spalio 18, p. 1.

⁴⁵ Bradūnas, K. Kai Šimučio jau nėra, o jo labai reikia. *Draugas*. 1975, balandžio 25, p. 1.

⁴⁶ Kauno kronika. *Rytas*. 1927, kovo 7, p. 3.

⁴⁷ Račkus, A. Atsiminimų pluoštelis. Tai, ką aš žinau apie Leonardą Šimutį. *Draugas*. 1961, gegužės 27, p. 3.

ir bulviakasio kvapas, ir gimstančios Lietuvos operos garsai, mokslo ir kultūros patys pirmieji žiedai, ir jos jauni, daug žadą žmonės pažinti. Tas platus apsipažinimas padarė Šimutį dviejų kontinentų lietuviu, davė jam daug naujų draugų, praplėtė jo horizontus, paruošė jį sudėtingam tarptautiniam politiškam darbui ir vadovavimui⁴⁸.

JAV L. Šimutis susiruošė per išeivių kolonijas su paskaitomis apie naujausius įvykius Lietuvoje⁴⁹ – apie įvykusį perversmą ir jo padarinius. Leonardas buvo kolonijose priimamas ir jo klausoma kaip geriausiai informuoto žmogaus. Išeivijos klausytojui jis buvo pristatomas kaip III Seimo narys. Lietuvos politikas JAV pradėjo redaguoti svarbiausią katalikų dienraštį *Draugas*.

Išvados

1. Lietuvos pirmosios respublikos laikotarpiu dviejų Amerikos lietuvių atstovų – Juliaus Kaupo ir Leonardo Šimučio išrinkimą į Seimą ir parlamentinę veiklą reikia vertinti kaip Lietuvos politinių partijų gestą išeivijai už suteiktą visokeriopą paramą kuriantis Lietuvos valstybingumui.

2. Įtakingas JAV lietuvių katalikų veikėjas Leonardas Šimutis, 1926 m. į Lietuvos III Seimą išrinktas kaip Krikščionių demokratų bloko narys, simbolizavo glaudų Lietuvos ir JAV lietuvių katalikų veikėjų ryšį.

3. L. Šimutis stengėsi vykdyti svarbiausius uždavinius – ginti išeivijos reikalus Seime, informuoti JAV lietuvius apie padėtį Lietuvos valdžioje ir šalyje, apie investavimo galimybes, tačiau L. Šimučio parlamentinė veikla buvo gana pasyvi (nedalyvavo ir rinkimų kampanijoje Lietuvoje), apsiribojanti opozicijos palaikymu liaudininkų-socialdemokratų blokui ir Vyriausybei. Išskirtume pasisakymą Seime ir klausimus premjerui M. Sleževičiui apie 1926 m. lapkričio 21 d. Kaune įvykusį valdžios susidorojimą su mitinguojančiais studentais.

4. L. Šimutis palaikė perversmą kaip laikiną priemonę, kad esą būtų sutramdytos kairiosios jėgos šalyje ir įvesta tvarka valstybėje, tačiau į JAV išvyko būdamas III Seimo nariu⁵⁰.

⁴⁸ Pakštas, K. Leonardas Šimutis-Šilelis. *Tėvynės sargas*. 1952, t. 3, Nr. 2, p. 304.

⁴⁹ Svarbu! Naujienų iš Lietuvos. Kalbės Lietuvos Seimo atstovas p. Leonardas Šimutis (plakatas). *LTSC PLA LŠF. D.* – Nr. 3, b. – Įvairios iškarpos iš laikraščių, lapai nenumeruoti.

⁵⁰ III Seimas Prezidento A. Smetonos sprendimu buvo paleistas 1927 m. balandžio 12 d. (*red. past.*).

LITHUANIAN AMERICAN LEONARDAS ŠIMUTIS: A MEMBER OF THE 3RD LITHUANIAN SEIMAS IN 1926-1927

JUOZAS SKIRIUS

Keywords: Lithuanian Americans, Christiann-Democrats, affairs of the emigration, Seimas.

During the period of the first Republic of Lithuania, two representatives of Lithuanian Americans were known in parliament activities (1920-1940): Julius Kaupas and Leonardas Šimutis. This fact shall be treated as a certain political concession of Lithuanian Government and political parties to the emigration for the latter's support at the time when the statehood of Lithuania was being created. In 1926, Leonardas Šimutis (1892-1975), a well-known and influential player of Catholic Lithuanian Americans and editor, was elected to the 3rd Seimas of Lithuania. Being a member of the *Christian-Democrat block* of the Seimas, he was an excellent symbol of close relations between Lithuanian and Lithuanian American Catholic players. His key task was to defend affairs of the emigration in Seimas, keep informing Lithuanian Americans on the situation in Lithuanian Government and the country, investment opportunities in the country's economy, and publish articles on the emigration in Lithuanian press.

Though L. Šimutis was rather passive in Seimas, and his activities were limited to critique of the opposition and support to the Government of populists-democrats, his exceptional, essential and critical speeches and questions addressed to the Prime Minister M. Sleževičius on the punishment of meeting students by the authorities on the 21st of November in Kaunas showed his concern about the inability of the left authority to secure order. Being a democrat, L. Šimutis was not a supporter of the upheaval yet supported it as a temporary mean intended to tame left powers in the country and establish order in the state.

Sensing that contradictions between Christian-democrats and nationalists are getting deeper, and having got an interesting offer from Catholic Lithuanian Americans, in March 1927 he returned to the USA and started editing the most important Lithuanian Catholic daily *Draugas*.